

بنام خداوند بخشنده مهربان

دانشنامهء حافظ شناسی

«جلد اول»

پرویش و نگارش:

پرفسور حیدر آخوندزاده

(مختص به: آرمان آزاده)

پاریس:

بهار ۲۰۰۸ میلادی برابر با ۱۳۸۷ خورشیدی

سرشناسه	آخوندزاده، حیدر، ۱۳۱۲ -
عنوان قراردادی	دیوان . شرح
عنوان و نام پدیدآور	دانشنامه حافظ‌شناسی/پژوهش و نگارش حیدر آخوندزاده (متخلص به آرمان آزاده)؛ ویراستاران حمید عروجی ... (و دیگران).
مشخصات نشر	تهران: سبزان، ۱۳۹۶ -
مشخصات ظاهری	۴جلدی.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۷-۲۴۵-۸-۸ : دوره ۱
وضعیت فهرست نویسی: فیفا	
یادداشت	ویراستاران حمید عروجی، فرهاد طاهری، خاتم منور مطلبی، لیلا انجم‌روز و کمال الدین طباطبایی
موضوع	حافظ، شمس‌الدین محمد، - ۷۹۲ق. دیوان - نقد و تفسیر
موضوع	Hafiz, Shamsoddin Mohammad, 14th century. Divan - Criticism and interpretation:
موضوع	شعر فارسی - قرن ۸ق. - تاریخ و نقد
موضوع	Persian poetry - 14th century - History and criticism:
شناسه افزوده	حافظ، شمس‌الدین محمد، - ۷۹۲ق. دیوان. شرح
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۶ ۷۳۵/۳۵۲ PIR۵۴۳۵
رده‌بندی دیویی	۸۱۰/۳۲
شماره کتابشناسی ملی	۱۰۸۷۲۶

انتشارات ایران

میدان فردوسی - خیابان فرصت - ساختمان ۴، تلفن: ۸۸۳۴۷۰۴۴-۸۸۳۱۹۵۵۸

دانشنامه حافظ‌شناسی

جلد اول

• نویسنده: پرفسور حیدر آخوندزاده (متخلص به: آرمان رده)

• ویراستاران: دکتر حمید عروجی، فرهاد طاهری،

منور مطلبی، لیلا انجم‌روز و کمال‌الدین طباطبایی رضوی

• ناشر: سبزان

• خدمات نشر: واحد فنی سبزان

۸۸۳۴۸۹۹۱-۸۸۳۱۹۵۵۷

• نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۸

• تیراژ: ۲۵۰ نسخه

• قیمت: ۱۳۲,۰۰۰ تومان

• چاپ و صحافی: خجسته

فروش اینترنتی از طریق سایت آی‌ای کتاب www.iiketab.com

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۷-۲۴۱-۰-۰ شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۷-۲۴۵-۸-۸

فہرست کلی مطالب

صفحہ	عنوان
۱۳	پیش گفتار
۱۹	کلیات حافظ شناسی
۳۰۹	غزل اول (الایا ایندہ انسانی اور کائنات و ناولہا)
۴۷۱	غزل دوم (صلح کار کجا و من غنای کجا)
۵۳۳	غزل سوم (اگر آن ترک شیرازی بدست آید من بیا)
۶۰۵	غزل چہارم (صبا بہ لطف بگو آن غزال رعنا را)
۶۴۹	بازنگری در کاربرد «می» اکل
۶۵۳	فہرست آیات
۶۵۵	منابع و مآخذ
۶۶۷	فہرست مندرجات

طیب ادیب

در حدیثی صحیح، علم عذابه دو شاخه تقسیم شده است: العلم علان: علم الاولیان و علم اللدان. مراد از علم الاولان دین پژوهی و کلام و توسعاً علوم معقول است، و مراد از علم اللدان در درجه اول پزشکی است.

«دوره ای بیش از یک هزاره، به طیب، حکیم گفته شده است. زیرا پزشکان در جنب پزشکی به فلسفه و حکمت هم می پرداخته اند. حافظ گوید:

فکر بسود خودای دل زد دیگر کن درد عاشق نشود به مداوای حکیم

که به روشنی پیداست مراد از «حکیم» این است «طیب» است. به شهادت تاریخ طب، بسیاری از فلاسفه یا حکما، طیب، یا بالعکس بسیاری از اطباء، حکیم یا فیلسوف بوده اند. دوتن از این کوزه شخصیت های جامع اطرافنا، محمد باقر کریمای رازی و ابن سینا هستند.

همین سنت مرضیه علمی-فرهنگی، با قدمت بیش از یک هزاره، هنوز در کشور و فرهنگ ما جاری است.

شماره طیبیان ادیب، سنگت آور است و از عصر جدید بیش از ۵۰ نفر از آنان نامی توان نام برد.

از حسن اتفاق، یکی از برجسته ترین طیبیان ادیب فرهیخته، جناب آقای دکتر محمد حسین خزیزی، که به باغ شکواری از طیبیان ادیب به نام «پزشکان در قلمرو فرهنگ و هنر» تدوین کرده و به قول استاد ایرج افشار که بر آن میگذارد نوشته اند اثر ایشان پس از هشتاد سال، تکوینی کتاب شود. «الانباء فی طبقات الاطباء» است؛ یا کمال کتاب پزشکی در ادبیات ایران زمین (دقتر نخست، نیر، ۱۳۸۵) نوشته دکتر محمد جواد ایوبی است. اما در عرصه حافظ پژوهی نیز پزشکان ما در این باره کم که فقط چند تن از آنان را یاد می کنم.

شادروان دکتر قاسم غنی که خاطرات ایشان در ۹ جلد به مدد فرزند برومندشان جناب سیدوس غنی در حدود دو دهه پیش به طبع رسیده و پربارترین و موثقی ترین منبع برای شناخت شخصیت و کارنامه اجتماعی و فرهنگی او است. مرحوم غنی سه کار حافظ پژوهانه دارد:

۱- بکاری کار ساز با علامه قزوینی در تصحیح و طبع دیوان حافظ (۱۳۲۰).

۲- حواشی غنی بر دیوان حافظ که طبق استباط معقول شادروان خدیو جم، این یادداشت حاصل بحث های حافظ پژوهانه روانشاد غنی با شادروان محمد قزوینی است و بارها به طبع رسیده

است.

۲- بحث در آثار و افکار و احوال حافظ که تاریخی‌ترین و تحقیقی‌ترین شرح حال حافظ و معرنی عصر و معاصران حافظ است و امروزه اثری کلاسیک نوین به شمار می‌آید.

شادروان دکتر میرمحمد تقوی که بدون شک بزرگ‌ترین و کامل‌ترین مجموعه آثار را به حرزبانی، درباره حافظ گردآوری کرده و در این راه، یک عمر تحقیق و جست‌وجو و تلاش کرده است. آثار حافظ پژوهشی که ایشان جمع کرده اند ۱۷۰۰ عنوان است که بارها بنیادی و پایداری دوست دانشمند کتابدارم جناب آقای پرویز کچمین معانی (حلف صدق شادروان استاد احمد کچمین معانی) به کتابخانه مرکزی کانون اسلامی انصار اهدا شده است و صاحب‌دلان و حافظ‌پژوهان قدردان راجی دانند.

دیگر استاد کترمدنی، پزشک شریف و طیب ادیب، مؤلف کتاب «طیبات‌های حافظ» که این اثر حدوداً یک دهه پیش، از سوی انتشارات دانشگاه شیراز چاپ و سپس با تکمیل و اصلاح تجدید چاپ شد. این بنده تقد و نظری در باره بنیادی درج و اعتبار علمی آن محکمه است.

سپه‌ی‌ریم به حافظ پژوه و الا مقام معاصر، دوست حافظ، اندیش سخت‌کوشم طیب ادیب آقای پروفور حیدر آخوندزاده، مشهور به آرمان آزاد. ایشان مقام شامی در رشته تخصصی خود (فوق تخصص پوست) دارا هستند. دهه شرفه تری، دانشگاه، پارس، در ایام جوانی در این رشته تحصیل کرده اند و سال‌ها به تدریس در همان دانشگاه اشتغال داشته اند.

قمری است با ادبیات فارسی و عرفان اسلامی انس وازند و پیش از هر سبب حافظ نامیده. حاصل پژوهشی‌های سی ساله ایشان در این زمینه «دانشنامه حافظ‌شناسی» نام دارد که کتاب حاضر فقط بخش اول و البته اساسی تر آن است.

در این شرح گسترده، ابیات غزل با هم تفسیر ساده شده است و بهم تامل، به اعلام و الفاظ و معانی هم غنای و حریت را شرح داده اند. شرح ایشان در درجه اول شرح حافظ به حافظ است و در درجه بعد شرحی است، استناد از ادب و عرفان پیش از حافظ؛ یعنی چه بسیار شواهد که در سرفه‌های پیش از حافظ نقل کرده اند.

شرحی به این گستردگی و فراگیری تاکنون بر شعر حافظ نوشته نشده است. آنچه از نظر روش‌مندی مهم است این است که به شواهد را با نخص در دیوان‌های شعر یافته اند نه اینکه از سنت نامه و جذا یا نرم افزاری جدید الانسار درج استخراج کرده باشند.

چنانکه فهرست منابع نشان می‌دهد تقریباً تمام آثار حافظ پژوهی که تا این زمان تألیف یا تصحیح شده بوده و در جای مناسب نقل‌های مناسب کرده اند.

بنده نیز در «حافظ‌نامه» از شیوه شرح حافظ به حافظ استفاده کرده‌ام ولی گستره این شیوه در این شرح، بیشتر از هر اثر مشابهی است.

پیش بینی واقع بینانه ام این است که این اثر به خواست خداوند با استقبال صاحبان و دوستداران شعر شوی خوابه زندان مواجه خواهد شد؛ به ویژه آنکه مؤلف دانشور این شرح نیز یکسیر تکمیل جلد های بعدی آن خواهند بود و هم اکنون هستند. این جلد به ظاهر شرح جامع چهار غزل است. اما در باطن می توان گفت پیش از این از آنچه از این شرح و شارح انتظار داریم، در همین جلد آمده است. همین است که به حق «دانشنامه حافظ شناسی» نام گرفته است. به قول نظامی:

آن کس که ز شعر آشنایی است داند که متاع او کجایی است

در بیان گفتنی است که مؤلف دانشمند، نهایت احتیاط علمی را در پیراستن اثر به کار بسته و آن را برای تنقیح و تهذیب به دو ایراد ساز صاحب صلاحیت آقایان دکتر حمید عروجی و فرهاد طاهری سپرده است که بنده نیز چون مؤلف عالی قدر، از تلاش علمی این عزیزان به سم خود سپاسگزارم.

و سپاس در آغاز و انجام خداوند راست.

بهاء الدین قرمشاهی

تهران، تابستان ۱۳۸۸